

En plass i samfunnet - også for meg ?

"Rapport april 07 - april 08"

Rapport april 07 - april 08

1. Bakgrunn for prosjektet
2. Metodikk
3. Målsetninger/tiltaksbeskrivelse
4. Statistikker
5. kommentarer til statistikkene
6. Fra særordninger til handlingsplan
7. Resultater - Den lange veien
8. Videre arbeid i 2008/2009
9. Forslag til tiltaksplan for Rom-folket

VEDIEGG:

"ANDÉ É SKOLA" – ROM-BARN OG DERES MØDRE I SKOLE

I vårt arbeid med ungdom de siste årI vårt arbeid med ungdom de siste årene, mottok vi henvendelser fra ungdom fra familier med vidt forskjellig nasjonal, etnisk og religiøs bakgrunn, og etter hvert også fra en ungdomsgruppe som er blitt fullstendig oversett og uteglemt i Regjeringens handlingsplaner: ungdom og unge kvinner av Rom-folket (sigøynere).

Rom-folket i Norge (sigøynerne) utgjør til sammen ca. 500 personer, derav ca. 150 mindreårige. Noen kom til Norge på slutten av 1800-tallet, andre så sent som i 1950-årene og andre igjen senere, gjennom giftemål med herboende Rom. De er norske borgere, de fleste fastboende, men tilbringer sommeren på reisefot. Felles for dem alle er at lever marginalisert fra det norske storsamfunnet.

De aller fleste voksne er analfabeter og deltar ikke i arbeidslivet. De mottar uføretrygd og andre trygdetytelser og eventuelt supplementær hjelp fra sosialkontoret. Noen har ekstra inntekter gjennom mer eller mindre lysskye forretninger, og tilbringer perioder i fengsel. Rom-folket er marginalisert fra storsamfunnet også av eget ønske. De vil ikke miste sin kultur ved å bli "fornorsket".

Familiene arrangerer ekteskap for sine barn, mens de ennå er mindreårige, guttene i 15-16 års alderen og jentene så unge som 12 år og oppover. Vielsene blir ikke registrert hos norske myndigheter, og seremonien foregår etter Rom-tradisjonen. Jentene føder ofte sitt første barn mens de selv er barn under den seksuelle lavalder, uten at helsepersonell reagerer.

Etter vielsen flytter jenta til sin svigerfamilie, hvor det blir forventet at hun skal tjene sin mann og hans familie. Kvinnemishandling er utbredt, utført av ektemannen eller hans familie. Skilsmisse forekommer sjeldent, men ettersom ekteskapet ikke er registrert hos norske myndigheter, blir kvinner med barn registrert som enslig forsørgere og mottar de stønader som enslige forsørgere har krav på.

Foreldrene sender ikke barna på skole, uten særlig reaksjon fra myndighetenes side. Nærmere 100% av de unge fullfører ikke grunnskolen. Vi kjenner kun til en jente som har fullført videregående skole. De unge må også i dag følge tradisjonene som nevnt ovenfor. De blir giftet bort fra 12-13 års alderen og fortsetter livet slik som beskrevet ovenfor.

Det kan nevnes at flere Rom fra foreldregenerasjonen de siste årene har søkt om billighetserstatning for mangelfull skolegang, mens de selv ikke sender sine barn på skole.

Dette livet som marginaliserte, analfabeter og uføretrygdete har store helsemessige konsekvenser for den enkelte. Når det gjelder kvinnene, sliter mange med psykosomatiske plager, ofte med et stort forbruk av piller. Når det gjelder ungdommen, er narkotika- og rusmiddelmisbruk et økende problem. Ressurspersoner innad i miljøet begynner å innse at noe må gjøres for å unngå at deres barn ikke går til grunne, men har selv liten erfaring med problemløsning, og hvordan man systematisk skal angripe problemstillingene for å oppnå resultater. De har uttrykt ønske om samarbeid med Selvhjelp for innvandrere og flyktninger i dette arbeidet. Det faktum at en gruppe mennesker midt blant oss er fullstendig marginalisert kan muligens forklares med at Rom-folket i første omgang ble forsøkt tvangsassimilert, deretter "gitt opp" og dermed glemt av myndighetene. Vi kjenner historien om forbud mot innreise til Norge i 1930-årene, forfølgelse og uttryddelse i konsentrasjonsleier, forfølgelse og forsøk på tvangsassimilering i Norge i etterkrigstiden, opprettelse og deretter nedleggelse av et sigøynerkontor på 1980 tallet, og deretter oppgittethet og glemsel. Unnfallenheten i dag skjules bak argumenter om at man må respektere Rom-folkets kultur, og ofte deltar representanter fra offentlige instanser i barnebryllupene med stor festivitas i ekte Rom-tradisjon.

Prosjektet *En plass i samfunnet – også for meg* er per i dag det eneste tiltaket i Norge, rettet spesielt mot Rom-folket, for å forbedre hele gruppens livssituasjon.

2 Metodikk

Vi har i prosjektet *En plass i samfunnet – også for meg* basert oss på den arbeidsmetoden som kjennetegner vårt arbeid i SEIF. Det vil si, på den ene siden å gi informasjon og bistand til problemløsning i hver enkeltsak. På den andre siden, bruker vi ressurser på kunnskaps- og erfaringsoverføring til de politiske og offentlige instanser, for å få satt prinsipielle problemstillinger på den politiske dagsorden, for slik å få i gang tiltak for å forbedre situasjonen til Rom-folket.

I samarbeid med de som henvender seg til oss, mann, kvinne, ungdom og familier, prøver vi å finne praktiske løsninger på de konfliktene som oppstår i

relasjonene innad i familiene. Alt avhengig av den enkelte sak, forsøker vi å etablere kontakt med offentlig instanser som skole, barnevern, sosialkontor, politi, osv.

Når vi understreker så sterkt at arbeidet med problemløsning i hver sak må skje i samarbeid med den det gjelder, skyldes det at vi vil vektlegge viktigheten av en prosess blant Rom-folket. Denne viktige prosessen vil medføre en bevisstgjøring om deres rettigheter, plikter og rettsvern i det norske samfunn.

Denne bevisstgjøringen ser vi som avgjørende for en reell integrering og reell følelse av trygghet og tilhørighet i det norske samfunnet.

For å etablere en nærmere kontakt med Rom-folket og for å gjøre dem kjent med vårt prosjekt og våre målsetninger, har vi drevet et oppsøkende arbeid. Dette oppsøkende arbeidet har bestått i et stort antall hjemmebesøk, der vi i tillegg til å gi informasjon om vårt prosjekt, også har informert og bistått til problemløsning i enkeltsaker. Det har vært et meget vellykket arbeid som har gitt oss en betydelig grad av tillit innad i miljøet. Denne tilliten har igjen ført til at Rom-folket selv nå henvender seg til vårt kontor for råd og direkte bistand.

En annen viktig del av vårt arbeid har bestått i å arrangere informasjons- og debatt møter med representanter fra Rom-folket. Gjennom disse møtene har vi kunnet bygge videre på vårt kontaktnett i foreldregenerasjonen og klart å etablere et samarbeid med de positive kreftene i miljøet.

Når det gjelder vårt arbeid med kunnskapsoverføring utad, har vår hovedmålsetning vært å informere de berørte politiske og offentlige instanser om sentrale problemstillinger som analfabetisme, arrangerte ekteskap mellom mindreårige og Rom-folkets sosioøkonomiske situasjon, og fokusert på konkrete tiltak som må igangsettes for å løse disse problemene.

3. Målsetninger

Vi vil her fokusere på målsetningene innenfor de områdene av størst betydning for Rom-folket. I kapitlet "Forslag til tiltaksplan", vil vi konkretisere de nødvendige tiltak innenfor hvert område.

Bekjempelse av analfabetisme – grunnskole for barn

Bekjempelse av analfabetisme – voksenopplæring for Rom-ungdom og voksne

Arbeid mot arrangerte ekteskap mellom mindreårige

Arbeid mot at barn føder barn

Arbeid for å bedre kvinnenenes livssituasjon og stilling i Rom-miljøet

Arbeid mot diskriminering

Arbeid blant de bostedsløse/forbedring av boligsituasjonen blant Rom-folket

Arbeid for å opprette et kulturhus for Rom-folket i Oslo

Arbeid for Rom-ungdommens behov og rettigheter

Drift av et kontor for informasjon, råd og praktisk bistand til Rom-folket, da med spesiell fokus på kvinner, barn og ungdom

Målsetningene for prosjektet En plass i samfunnet – også for meg favner såpass vidt og inkluderer de viktigste områdene hvor det må settes inn ressurser for å oppnå, på lengre sikt, en reell forbedring av Rom-folkets stilling i det norske samfunnet.

4.Statistikker

Totalt antall henvendelser (01.04.07 - 30.04.07) : 347

Saksområder:

Offentlige kontorer: 60 %

Sosialkontor: 16 %

Trygdekontor: 14 %

Barnevernkontor: 7 %

Boligkontor: 17 %

Ligningskontor/folkeregister: 7 %

Skole: 4 %

Fremmedmyndighetene: 7 %

Økonomiske problemer: 11 %

Annet: 9 %

Informasjonsvirksomhet/media: 9 %

5.Kommentarer til statistikkene

Statistikkene for de siste tolv månedene viser at antall henvendelser har økt siden forrige periode. Vi har igjen klart å drive en omfattende oppsøkende arbeid, som har gitt oss adgang til nye Rom-familier vi ikke hadde kjennskap til tidligere. Vi har fått et mye bredere kontaktnett internt i miljøet, noe som har gitt oss en helt spesielt kompetanse på denne gruppen. De hjelpesøkende vi bisto i begynnelsen av prosjektet fortsetter å henvende seg til oss med alle de problemer de måtte ha. Vårt arbeid med oppfølging i disse sakene har bidratt til å styrke deres tillit til SEIF.

Tallmaterialet viser at problemene i kontakten mellom Rom-folket og de offentlige kontorene, spesielt sosialkontor, boligkontor og trygdekontor fremdeles er omfattende. Disse tallene viser hvordan Rom-folket generelt avhenger av det offentlige på helt sentrale områder, og hvordan denne avhengigheten synes å vedvare.

Ad. offentlige kontorer

Sosialkontor:

Det siste året har vi også sett at flere Rom har hatt store problemer med å dekke bo- og strømutfgifter. Vi har bistått disse personene med å kontakte sosialkontoret for økonomisk bistand.

Trygdekontor:

Barnevern:

Noen av henvendelsene her har dreid seg om saken til to Rom-barn som har opplevd en meget ustabil tilværelse. Her har barnevernet tatt direkte kontakt med oss ved flere anledninger for å drøfte eventuelle tiltak som må til for å forbedre barnas situasjon. Etter mange runder med gode intensjoner og enda flere runder med gode tiltak som aldri er blitt gjennomført, har vi påpekt overfor barnevernet at vi ikke anser at disse foreldrene kan ta seg av sine barn på en ordentlig måte, og at barnevernet må vurdere en omsorgsovertakelse. Vi har sett hvordan barnevernet konsekvent har unngått denne vurderingen, med de negative konsekvenser dette har hatt for barna. I flere av våre samtaler med barnevernet har vi merket oss hvordan kultur blir til hinder for handling – barnevernet vil neppe gjøre noe som kan forårsake at "barna mister sin kultur". Men hva med Rom-barnas grunnleggende rettigheter som barn? Er kultur overordnet disse? Blir slike "kulturelle" begrunnelser anvendt når det gjelder andre barn?

Gjennom vårt arbeid i prosjektet ***En plass i samfunnet – også for meg*** har vi sett at det er i saker som dreier seg om Rom-barn at slike begrunnelser blir benyttet, og at Rom-barna behandles etter en annen standard. Det er som om deres tilhørighet til en bestemt gruppe gjør at de blir fratatt de mest basiske rettigheter. SEIF anser dette som en direkte diskriminering av Rom-barna og en ansvarsfravikelse fra det offentlige hjelpeapparatet.

Vi har flere konkrete saker hvor vi har merket oss den forskjellsbehandlingen som Rom-barn i krisesituasjoner blir utsatt for. Vi har mottatt henvendelser fra Rom-barn som opplever grov fysisk vold nærmest daglig, og som etter å ha vært i kontakt med barnevernet og bedt om hjelp, har endt opp med å bli sendt tilbake til familien. I en konkret sak opplevde vi at jenta, som hadde helt klare tegn på at hun hadde blitt fysisk mishandlet (brukket nese og skamklipt), ikke ble trodd når hun fortalte at hun ble slått og mishandlet av både far og bror. Saksbehandler kjente til jentas far og virket lite villig til å hjelpe jenta ut av situasjonen. Etter en lang samtale med saksbehandler, fikk vi barnevernet til å plassere jenta på en barneverninstitusjon. Plasseringen viste seg å være av svært kort varighet. Vi forsøkte å finne ut hva som hadde skjedd med jenta, men fikk aldri vite noe mer om henne. Vi er redd for at hun dro hjem igjen.

Selv om barnevernet fremdeles har en lang vei å gå når det gjelder Rom-barna, har vi i noen enkeltsaker sett at noen barnevernkontorer har handlet for å redde barn ut av en uholdbar tilværelse. Barnevernet i disse sakene har innsett at det verken dreier seg om kulturforskjeller eller tradisjoner som må bevares for enhver pris, men rett og slett helt nødvendige tiltak. Vi har kjennskap til to omsorgsovertakelser der situasjonen til de involverte barna tilsa umiddelbar handling fra barnevernets side. I en av disse sakene ble vi invitert til barneverninstitusjonen hvor barna var blitt plassert. Personalet i institusjonen og lærerne som til daglig hadde med barna å gjøre uttrykte et

stort behov for kunnskap om Rom-folket og mente dette var nødvendig i deres kontakt med Rom-barna de var ansvarlig for. Vi holdt et lengre innlegg hvor vi redegjorde for vårt prosjekt og utfordringene vi står ovenfor i arbeidet med Rom-folket generelt og Rom-barna spesielt.

Bolig:

De øvrige henvendelsene dreier seg om leie av bolig på det åpne leiemarkedet. Leiemarkedet i Oslo er vanskelig for Rom. En rekke fordommer som fra gammelt av er blitt brukt for å stigmatisere gruppen ("sigøynere er skitne", "de er bråkete", o.l.) lever i beste velgående og er på mange måter med på å skape problemer for Rom på det private leiemarkedet.

Ad. skole

Antall henvendelser som dreier seg om skole har hatt en drastisk nedgang de siste tolv månedene. De få henvendelsene vi har fått har dreid seg om oppfølging av de få Rom-barna som går på skolen, og som vi har fulgt siden vi startet prosjektet. Vi har dessverre ikke lyktes med å registrere nye barn inn på skolen. Mye av dette skyldes det faktum at ikke et eneste tiltak for forbedring av Rom-barnas skolegang er blitt igangsatt. Fram til dags dato har ikke skolene blitt tilført de nødvendige ressurser som skal til for å forbedre og sikre Rom-barnas skolegang. Ressurser er derimot blitt tilført et voksenopplæringstilbud i regi av Oslo kommune, noe vi kommenterer nærmere nedenfor.

Det siste året har vi også hatt kontakt med flere Rom-jenter i alderen 13-15 som er blitt tatt ut av skolen - en av disse jentene var vi faktisk med og registrerte på skolen. Vi undret over hvorfor de hadde sluttet, men enda mer overrasket ble vi når vi forsto at disse jentene var blitt tatt ut av skolen uten at skolemyndighetene hadde reagert ! En av jentene fortalte at hun ikke hadde begynt på ungdomsskolen fordi hun ikke hadde fått brev fra skolen hun skulle begynne på. Vi spurte henne om foreldrene hadde kontaktet skolen. I følge jenta hadde de gjort det, men likevel gikk jenta hjemme uten at verken hennes gamle eller nye skole hadde gjort noe for å forsøke å få jenta tilbake til skolebenken. Nå gikk hun hjemme hele dagen, gjorde husarbeid og passet på yngre søsken.

Rom-folkets identitet er sterkt tilknyttet rotfestede forestillinger og holdninger om kjønn. Når Rom-foreldre tar sine døtre ut av skolen når de nærmer seg kjønnsmoden alder, er dette fordi de ønsker at deres døtre skal være så "rene" som mulig. Omgang med menn, og spesielt med ikke-sigøynere, representerer rett og slett en fare. Det beste er å unngå denne mulige kontakten og alle de arenaer hvor denne kontakten kan finne sted, deriblant skolen. I samtaler med Rom-foreldre har vi vært åpne om dette temaet, og drøftet hva som skal til for at jentene skal bli på skolen. Vi har bl.a. snakket om et mulig tiltak som går ut på å ha voksne Rom tilstede på skolene (ett av de tiltakene vi skisserer i våre forslag til tiltaksplan). De fleste foreldre mente slike kontaktpersoner kunne være av stor nytte fordi de ville føle seg trygge på at barna, både gutter og jenter, ble tatt godt vare på.

Ad. fremmedmyndighetene og politi

Selv om det eksisterer en høy grad av endogami blant de norske Rom, er det noen familier som henter ekteskapspartnere, først og fremst kvinner, fra utlandet, spesielt fra østeuropeiske land. Disse kvinnene, som ofte har felles barn med de norske Rom, har behov for å få legalisert sine oppholdstillatelser i Norge. Det settes krav til skriftlige henvendelser og utfylling av skjemaer som Rom-folket ikke har forutsetning til å innfri uten bistand. I tillegg er saksbehandlingstiden svært lang, og den det gjelder har liten mulighet på egen hånd til å følge opp saken. Vi bistår med utfylling av skjemaer og innhenting av dokumentasjon når det gjelder søknader om oppholdstillatelse. Vi følger opp sakene og tar direkte kontakt med fremmedmyndighetene når det er behov for det.

Mange Rom har opplevd å bli avfeid eller ikke fått gehør for sine ønsker om å anmelde et kriminelt forhold når de har henvendt seg til politiet. De har som regel fått høre at politiet ikke ønsker å blande seg opp i såkalte "sigøynersaker" og at de selv kan ordne opp. (Politiet er klar over at Rom ofte følger sine egne lover, og at de eldre gjennom sine "kris"-møter megler og finner fram til løsninger når det er konflikter i miljøet). Vi har imidlertid opplevd at noen Rom-kvinner har henvendt seg til oss for bistand til å gå til politiet og anmelde bestemte forhold. De har fortalt oss at konfliktene ikke kan løses internt, og at de helst ser at norske lover blir anvendt i disse sakene. Vi har gått sammen med kvinnene til politiet, hvor de har levert sine anmeldelser. I etterkant har vi fått høre fra kvinnene selv at vår tilstedeværelse bidro til en holdningsendring hos politiet, noe de begrunnet med at politiet hadde tatt seg god tid og sett alvorlig på deres sak.

Ad. økonomisk problemer

Det er spesielt Rom-kvinnene som sliter økonomisk og som har behov for bistand til å få oversikt og orden på sin økonomi. Mange av kvinnene er neddyngnet i gjeld, og opplever en kaotisk situasjon ved at de til stadighet mottar advarsler og krav som de verken forstår innholdet eller konsekvensene av. Vårt arbeid i disse sakene er å bistå med forhandlinger med kreditorer, hjelp til å inngå nedbetalingsavtaler, sanering av gjeld, budsjettering, m.m.

Ad. Arrangementer mellom mindreårige – barn som føder barn

Henvendelsene her har dreid seg om en 14 år gammel Rom-jente fra Øst-Europa som ble giftet bort til en 16 år gammel norsk Rom-gutt. Gjennom vårt oppsøkende arbeid hadde vi ved flere anledninger vært på besøk hos familien til gutten. Under et av våre besøk la vi merke til en pen ung jente som var kledd som en nygift kvinne (langt skjørt, masse gullsmykker og pent sminket). Når vi gikk derfra den dagen, kommenterte vi hvor ung den jenta så ut og lurte på hvem hun egentlig var.

Det gikk flere måneder før vi fikk en telefon fra moren i den familien vi hadde vært og besøkt. Hun fortalte at hun trengte hjelp til å søke om oppholdstillatelse til en svigerdatter fra Øst-Europa. Hun fortalte at svigerdatteren var 15 år, og ikke nok med det - jenta var gravid. Det første vi fortalte svigermor var at det var nødvendig å ta kontakt med barnevernet snarest, siden dette dreide seg om et barn. Hun svarte da at barnevernet hadde kjennskap til saken, og de allerede hadde foretatt et hjemmebesøk, hvor barnevernet hadde spurt det unge paret om de var glad i hverandre. Da

paret bekreftet dette, var alt i orden for barnevernet. Enda et eksempel på hvordan barnevernet benytter seg av kultur og tradisjoner for å unngå å handle etter barneloven og barnevernsloven.

Vi fikk senere kjennskap til at jenta hadde født et barn. Hun var nå blitt 16 år. Hun fødte på et norsk sykehus – uten at noen reagerte.

Noen uker etter dro vi på et nytt besøk til denne familien. Der fikk vi sett jenta og den lille babyen hun nettopp hadde født. Vi fikk så vidt hilst på henne, i det hun fløy fram og tilbake og hentet fram papirer som svigermor ville vi skulle se på. Vi fikk høre at helsesøster hadde vært på besøk og at alt sto bra til med babyen. Det var nå helt på det rene at flere offentlige instanser hadde kjennskap til jenta og at ingen hadde reagert spesielt.

Ad. annet

Rom henvender seg til oss med vidt forskjellige problemer. Det ville bli for detaljert å liste opp disse problemstillingene under separate punkter, og vi har derfor slått noen av dem sammen under "annet". Henvendelsene her har dreid seg om telefoner og brev til forskjellige instanser som fylkesmannen, tollvesenet, NRK (lisensinnkreving), advokat, bank, m.m.

Ad. informasjonsvirksomhet/media

Departement og kommune:

Ombud:

Europa:

Møtevirksomhet:

Media:

Også det siste året har vi benyttet oss av media for å få Rom-folkets situasjon på den politiske dagsorden.

6. Resultater – den lange veien

Siden vi påbegynte prosjektet "*En plass i samfunnet – også for meg*" i 2003 har vi i våre årlige rapporter understreket at arbeidet med å forbedre en hel gruppes livssituasjon nødvendigvis ville ta tid, og skisserte tidsperspektiver på 5-10 år. Dette både med hensyn til den nødvendige prosessen med holdningsendringer og utvikling innad i miljøet, men også når det gjelder alle de tiltakene som er nødvendige fra det offentlige. Dette forutså vi også ville ta tid, spesielt tatt i betraktning myndighetens tafatthet overfor Rom-folket i Norge.

Når vi her skal skissere oppnådde resultater etter 4 års arbeid, blir det også på sin plass å påpeke det som ennå er uoppnådd, både internt i miljøet og ikke minst fra myndighetenes side.

Proessen innad i miljøet

1. Dokumentasjon på barnas eksistens

2. Registrering av barna i skole

3. Bevisstgjøring blant Rom-kvinner

4. Rettigheter og plikter

Det faktum at Rom-folket henvender seg til SEIF for å få denne bistanden innefor lovlige rammer ser vi som en viktig prosess innad i miljøet.

5. Organisering – en sped begynnelse

Det offentlige – en treg masse

1. Midler

2. Barnevern

Dessverre må vi konstatere at tiltaket med en sentral barneverntjeneste ennå ikke er iverksatt. Vi opplever stadig at mødre som flytter med sine barn fra en bydel til en annen blir henvist til nærmeste barnevernkontor på det nye bostedet. Kvinnene må på nytt fortelle om sine problemer når det gjelder barna til helt nye mennesker som de ikke har tillit til og er redde for. En annen negativ side er at kvinnene unndrar seg å ta kontakt med det nye barnevernkontoret, med den konsekvens at ingen lenger har innsikt i barnas livssituasjon.

3. Bolig

Vi ser dessverre ingen forsøk på tiltak fra det offentlige på dette området.

4. Eksempel på tverretatlig samarbeid

Da trygdeetaten i 2005 begynte å innhente nærmere opplysninger om barna, så vi på dette som et positivt tiltak. Det ble sjekket om barna i skolepliktig alder var registrert i skole og om de fulgte undervisning, for slik å dokumentere at barna befant seg i landet. Dersom dette ikke kunne dokumenteres, ville det få konsekvenser for utbetaling av ytelser.

Dette tiltaket har ført til at stadig flere Rom-familier henvender seg til SEIF for hjelp til å registrere sine barn i skolen. Dette samarbeidet mellom trygdeetaten og utdanningsetaten bør fortsette, og vi håper på et utvidet tverretatlig samarbeid også på andre sentrale områder når det gjelder Rom-folket.

5. En helhetlig tiltaksplan for Rom-folket

7. Hvordan sikre Rom-barnas skolegang – ulike innfallsvinkler

I tråd med vår hovedmålsetning om å få på plass en helhetlig handlingsplan for inkludering av Rom-folket, forsøkte vi i løpet av det siste året å få aksept for et lite prosjekt, *Andé e skola*, som eksemplifiserer hvordan det er mulig å få iverksatt koordinerte tiltak i et tverretatlig og tverrfaglig samarbeid. Vårt fokus i dette prosjektet var de få Rom-barna som vi vet får en mer eller mindre regelmessig skolegang. Vi ønsket å satse på barna og sikre deres kontinuitet i skolen, men uten å glemme familienes helhetlige livssituasjon.

Mens vårt utgangspunkt er og alltid har vært barna, har Oslo kommune basert seg på at det beste vil være å satse på foreldrene. Kommunens prosjekt, et voksenopplæringstiltak, har som mål at "de av rom som er foreldre til barn/unge i skolepliktig alder ... skal få grunnleggende lese- og

skriveferdigheter og kunne bidra til å motivere sine barn til deltakelse og mestring i skolen". Tiltaket inkluderer barnetilsyn, og opplæringen vil bli gitt i henholdsvis kvinne- og mannsgrupper.

SEIF mener dette er å starte i feil ende. Vi ser at voksenopplæring er et nødvendig tiltak, men dette tiltaket alene vil ikke gi noen resultater dersom andre tiltak ikke blir implementert samtidig.

Forutsetningen for gjennomføringen av prosjektet Ande é skola var selvsagt et tett samarbeid med Oslo kommune, siden det her dreier seg om gratis SFO og barnehage, tiltak i skolene, tiltak fra barnevernet og voksenopplæringstilbud.

På møtet sammen med Oslo kommune, som er kommentert tidligere, forsøkte vi å få kommunen til å forstå at deres prosjekt var for snevert for å kunne motivere foreldre til å delta og for å oppnå resultater når det gjelder barnas skolegang. Vi viste samtidig til noen springende punkter i deres prosjekt og foreslo et samarbeid med litt bredere fokus. Kommunens representant sa at kommunen ikke hadde tenkt å foreta noen endringer på sitt prosjekt. Vi forsøkte å få kommunens representant til å forstå vanskelighetene med å få vekket interessen for kommunens tiltak.

Det går mange rykter i Rom-miljøet om Oslo kommunes prosjekt. Noen sier at kommunen skal starte en egen skole for Rom, mens andre sier at de skal få boliger dersom de deltar i undervisningen. Det som imidlertid blir kommentert av de Rom som henvender seg til oss er at de føler at kommunen har tatt noen avgjørelser uten at Rom selv har deltatt i prosessen. Kommunen sier gang på gang at de har drøftet tiltakene med representanter for Rom-folket. SEIF, som er i daglig kontakt med vanlige Rom-kvinner og menn, kan konstatere at de representanter som Oslo kommune har snakket med ikke har formidlet informasjonen videre til gruppen. Til nå ser vi liten interesse blant Rom for voksenopplæringstiltaket som Oslo kommune nå har lagt opp til.

Praktisk bistand

SEIF´s rolle som "limingen"

Vi vil fortsette dette arbeidet med å fremstå som stedet alle Rom er velkomne til.

SEIF´s rolle i iverksettingen av tiltaksplanen for Rom-folket

SEIF´s rolle som vaktbikkje

De følgende forslag til tiltaksplan er basert på tiltak med positive resultater i Sverige og Spania. Prosjektleder Belinda de León har hovedfag fra UiO med feltarbeid blant Rom-folket (gitanos) i Spania. I arbeidet med prosjektet **En plass i samfunnet – også for meg**, har SEIF også hatt god kontakt med organisasjoner/myndigheter i Sverige som arbeider med tiltak blant Rom-folket der, med gode resultater.

I Boligsituasjonen

Grunnleggende problemområder må prioriteres og løses for at rom i det hele tatt skal endre sine holdninger i forhold til å sende barna på skolen. Et av de viktigste problemområdene er bolig.

Rom-familier som uttrykker behov for det må hjelpes slik at de skaffer seg permanente boforhold. Her vil boligkontorene spille en sentral rolle. For å få innpass på boligmarkedet, for å sikre en gjennomførbar økonomi og for å unngå utkastelse pga. manglende innbetalinger eller uoverensstemmelser med naboer, må disse familiene kunne få direkte og praktisk bistand fra boligkonsulenter. Boligkonsulentenes arbeid vil være en stadig oppfølging av familiene gjennom samtaler og hjemmebesøk, for på denne måten å kunne fange opp problemer og løse disse på et tidlig tidspunkt. Samtidig er det viktig at konsulentene driver et nært samarbeid med de andre offentlige instanser som eventuelt har å gjøre med den enkelte familie, det kan være sosialkontor, trygdekontor, barnevern, skole o.l. Denne ordningen ble opprettet i Sverige for noen år siden og har vært meget vellykket.

Dersom man lykkes i å etablere permanente boforhold for Rom, vil dette kunne bidra til at de viser en mer positiv holdning til det å sende barna på skolen.

II Skolegang

Barnehager

Vi ser for oss et tilbud til alle Rom-barn fra 3 års alderen. Dette fordi mange Rom-familier er økonomisk avhengig av kontantstøtte de første tre årene av barnas liv. Tilbudet må være gratis (gratis barnehagetilbud til innvandrere i indre Oslo øst – prosjekt som ga meget gode resultater, før det ble nedlagt). Barnehagetilbudet kan i en første fase dreie seg om deltidsplasser 3-4 timer daglig, da det må arbeides med å få aksept for en ordning for barnepass som rom ikke er vant til. Foreldrene må her bevisstgjøres om betydningen av å sende barna i barnehagen og vektlegge betydningen av norskopplæringen for at barna skal lykkes videre. Det er særdeles viktig at det opprettes stillinger for Rom-assistentene i barnehagene. Disse assistentene skal i tillegg til å arbeide spesielt med Rom-barna, også kunne være et sentralt mellomledd mellom barnehagen og familiene og bistå der eventuelle problemstillinger kan oppstå. Tatt i betraktning det mangelfulle utdanningsnivået og mangelen på yrkeserfaring blant Rom-folket, må andre kvaliteter legges til grunn for rekruttering av Rom-personale i barnehagene (erfaring med barnepass, norsk språkkompetanse, m.m.).

Grunnskolen

For å få bukt med den skepsisen og frykten som mange rom har til skolen, gjelder det å skape tillit til denne. Det er nødvendig å opprette en direkte dialog med foreldrene, noe som ikke alltid er like lett, verken for skolemyndighetene eller for lærerne. En løsning på dette problemet er at skolene knytter til seg personer som selv er rom, og som kan fungere som mellomledd mellom familiene og skolene. Disse medarbeidere vil ha som hovedoppgave å arbeide med at barna sikres undervisning på en regelmessig måte. De skal være tilstede på skolen, være der dersom barna trenger noe, dersom det oppstår konflikter eller andre vanskelige situasjoner. De skal være

ressurspersoner som også foreldrene og lærerne skal kunne henvende seg til. Deres arbeid vil på mange måter være likt det som utføres av morsmåslærere, med den forskjellen at deres forhold til de enkelte familiene vil være mye tettere og forutsette en kontinuerlig oppfølging. Dersom f.eks. et barn ikke møter opp på skolen, vil det være medarbeiderens oppgave å finne ut hvorfor barnet ikke er på skolen. I Spania har en lignende ordning med Rom-personale på skolene gitt meget gode resultater.

Tilstedeværelse av Rom-personale på skolene vil bidra til å skape større tillit blant foreldrene, noe som igjen kan gjøre det mulig for barna, og særskilt jentebarna, å fullføre sin skolegang.

Innslag av Rom- kultur og språk på skolen er også viktig. Det er behov for skolemateriell på romanes (som finnes i Sverige) og at dette blir gjort tilgjengelig for Rom-barna. Dette forutsetter morsmålsundervisning, jf. morsmålsundervisning for same-barn i Oslo.

I tillegg til det ovennevnte, ser vi her behovet for en ekstra motivasjon som f.eks. gratis tilbud om SFO. SFO vil være helt sentralt i forhold til å kunne gi barna leksehjelp (vi må her huske på at flesteparten av foreldrene er analfabete), i tillegg til å være en viktig sosial og språklig arena.

Vi ser også behovet for tiltak spesielt tilpasset Rom-barn i alderen 9-16, som ikke har fått noe særlig skolegang tidligere eller som opplever å komme på skolen for første gang. Skolen har i dag verken rutiner eller ressurser til å integrere analfabete barn i vanlige klasser innen en rimelig tid. Det må her utvikles tiltak for disse barnas helt spesielle situasjon. Tiltakene må ha som målsetning at disse Rom-barna makter å fullføre grunnskolen på lik linje med alle barn bosatt i Norge.

Ungdomsskolen

For å skape et enda sterkere motivasjonsgrunnlag, kan det innføres en stipendordning på ungdomsskolenivå. Hovedkravet for å kunne få stipend vil være at eleven går regelmessig på skolen, og selvsagt må gode resultater bli belønnet. Denne praksisen er innført i Spania med gode resultater.

Videregående skole

Skolens rådgivere må også kurses til å veilede Rom- elevene med tanke på deres helt spesielle behov. Det viktigste tiltaket i denne sammenheng vil være etablering av tette nettverk rundt Rom-elevene for på den måten sikre kontinuitet og progresjon. (Jf. prøveprosjektene i de fire fylkene Vest-Agder, Oslo, Sør-Trøndelag og Finnmark om minoritetsspråklige elever i den videregående skolen).

III Alfabetisering av unge voksne

Vi ser behovet for tilpasset voksenopplæring når det gjelder aldersgruppen 18-35. De aller fleste i denne gruppen har svært liten eller ingen skolegang. Tiltakene her må dreie seg om alfabetiseringskurs kombinert med aktiviteter og yrkesrettede kurs/praksisplasser. Disse tiltakene kan være knyttet opp til hjelp fra sosialkontor/trygdekontor, jf. introduksjonskurs for innvandrere.

Det er i denne gruppen vi finner et stort antall yngre kvinner, de fleste mødre med små barn, med behov for hjelp. Så vel som alle disse er analfabeter, noe

som stiller dem i en meget svak posisjon. Det er derfor viktig å kunne sette i gang tiltak for alfabetiseringen av disse kvinnene. Alfabetiseringskursene bør bli gitt en form og et innhold som gjør dem attraktive for kvinnene. Undervisningen bør kombineres med andre typer aktiviteter der kvinnene selv står i sentrum. Vi tenker her på samtalegrupper, der kvinnene får informasjon om ulike temaer som opptar dem, som f.eks. helse (mange av disse kvinnene lever med omfattende psyko-somatiske lidelser), bolig, trygdeytelser, økonomiveiledning, barnas skolegang, utdanning, osv. Aktiviteter som håndarbeid og matlaging kan også bidra til å plassere disse kursene innenfor en sosial og kulturell ramme. Hensikten her vil være å aktivisere kvinnene, samle dem og bevisstgjøre dem om deres sentrale rolle som formidlere av tradisjoner og endringer. Her er barnehagetilbudet helt avgjørende for at kvinnene skal kunne delta i disse aktiviteter.

IV Arrangerte ekteskap mellom mindreårige

Gjennom vårt arbeid har vi hatt muligheten til å drøfte dette temaet med familiene. Vi ser at endringer på dette området forutsetter en vesentlig endring innad i Rom-miljøet, da dette først og fremst dreier seg om rotfestede forestillinger mellom kjønnene som må endres over tid. Her må det et omfattende holdingsendringsarbeid til. Jo lenger ungdommene, og spesielt jentene går på skolen, vil dette kunne bidra til at ekteskap blir utsatt, noe som igjen vil resultere i at ekteskapsalder dermed blir høyere. Samtidig vil ungdommene gjennom skolen få kjennskap til nye alternativer og muligheter, slik at de selv kan foreta egne valg.

Det er forøvrig viktig at myndighetene påser at norsk lov og rett blir overholdt og at dette blir signalisert gjennom konkrete tiltak. I den forbindelse er det nødvendig å basere seg på det eksisterende lovverket som omfatter barneloven, barnevernsloven, ekteskapsloven og straffeloven. Brudd på disse lovene må få konsekvenser – også for rom-folket. Vi opplever i dag at representanter fra rom-miljøet, barn og kvinner, henvender seg til politi og andre offentlige instanser for hjelp og vern mot overgrep, men blir ikke hørt. De forskjellige instanser må ta sitt ansvar alvorlig når det gjelder håndhevelse av lover. Bare slik kan vi oppnå like rettigheter og rettsvern – også for Rom-kvinner og barn.

V Arbeid mot at barn føder barn

På dette området kreves det tiltak der meldeplikten for offentlige instanser som sykehus, helsestasjoner og barnevern står sentralt. Det er også nødvendig med et tverrfaglig samarbeid mellom disse instansene slik at det etableres et beredskapsapparat for de barna dette gjelder, både mor og barn.

VI Kultur- og aktivitetssenter

Rom-folket etterlyser et sted hvor de kan komme sammen, et sted hvor de kan feste og hvor de kan sørge. I mangel på et felles samlingssted må mange av deres sosiale og kulturelle aktiviteter finne sted i private hjem. I dag ønsker de seg et sted hvor de kan komme sammen, og som med tiden kan komme til å bli en felles referanse for rom-folket i Norge.

Et slikt sted vil være nødvendig for å kunne sette i gang en rekke viktige aktiviteter som alfabetiseringskurs, aktiviteter for barn og ungdom og aktiviteter for kvinner.

I en første fase må igangsettingen og administrasjonen av et slikt senter utføres av kvalifiserte personer. Det langsiktige målet er imidlertid at rom selv skal kunne overta deler av driften. Dette kan gjennomføres gjennom kursing og opplæring av rom-representanter.

VII Arbeid mot rasisme

Det er her viktig at det arbeides mot diskriminering og utestenging av rom på campingplasser, forretninger, serveringssteder, m.m. Det er i denne sammenheng viktig at offentlige instanser iverksetter nødvendige rutiner for å behandle diskriminering på ulike områder, som f.eks. boligmarkedet.

Spesielle utfordringer

Iverksettingen av disse tiltakene presenterer oss for en rekke utfordringer. Disse går først og fremst ut på å skape bevisstgjøring og holdningsendring internt i gruppen på flere områder, samtidig som det er nødvendig å få det offentlige til å ta sitt ansvar alvorlig når det gjelder Rom-folket:

- Rekruttering av rom på forskjellige nivåer (mangel på utdanning).
- Holdningsendringer internt i miljøet.
- Håndhevelsen av norske lover overfor Rom (like rettigheter og plikter).
- Forbedring av Rom-kvinnenes stilling.
- Sikring av barnas rettigheter.
- Holdningsendring i storsamfunnet (arbeid mot diskriminering, likegyldighet og mangel på kunnskap.)
- Myndighetens uutholdelige letthet.

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger, juli 2007.

Vi velger å vedlegge vårt prosjekt "Andé é skola" i sin helhet, til tross for at Oslo kommune hittil ikke har sett det nødvendig å samarbeide med SEIF for å nå prosjektets hovedmålsetning: å få den første puljen Rom-barn til å fullføre grunnskolen !

Dermed gir vi også muligheten til å stjele noen av våre idéer – til gruppens eget beste.

Bakgrunn for prosjektet

Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) påbegynte i midten av 2003 et prosjekt om Rom-folket, **En plass i samfunnet – også for meg**, for å gi råd og praktisk bistand til denne gruppen, og for å dokumentere og formidle kunnskap om Rom-folkets situasjon. I arbeidet med dette prosjektet har vi fått innsikt i en situasjon preget av marginalisering, analfabetisme og fattigdom – en virkelighet som først og fremst rammer kvinnene og deres barn.

Kvinner og familier henvender seg til SEIF fra samtlige storfamilier. Gjennom vårt oppsøkende arbeid har vi oppnådd direkte kontakt med Rom-kvinner i ulike aldersgrupper. Generelt sett ser vi hvordan kvinnene er underordnet

mennene i familien, samtidig som vi ser hvilke begrensede muligheter de i dag har for selv å kunne endre sin livssituasjon. De fleste lever av trygdeytelser og/eller sosialhjelp og har få eller ingen muligheter for å bli selvhjulpne. De foretar seg ingen aktiviteter foruten husarbeid og barnepass, og har ingen felles møteplass hvor de kan være. Så vel som alle kvinnene er analfabeter, noe som stiller dem i en meget svak posisjon.

Vi antar at det dreier seg om 150-200 Rom-barn. Analfabetisme er også svært utbredt blant barna. Tallet på Rom-barn som ikke går på skolen er svært høyt. Det er også slik at de få som går på skolen har et meget høyt skolefravær. Barna blir borte fra skolen i kortere eller lengre perioder med de konsekvenser dette har for kontinuiteten og progresjonen.

Det er mange grunner til at skolefraværet blant Rom-barn er så omfattende. Rom selv trekker fram deres nomadiske livsstil som grunn til at barna ikke går på skolen. De trekker også fram problemene de opplever når de skal skaffe seg mer permanente boforhold. Selv sier de at de umulig kan sende barna på skolen når de stadig er på flyttefot. Årsakene til denne stadige flyttingen er mange. De viktigste er utkastelse på grunn av manglende husleieinnbetaling og klager fra naboer. Vi ser at det er viktig å igangsette tiltak på boligområdet. Dette fordi en kontinuitet i barnas skolegang i stor grad er avhengig av permanente bosteder.

Det er heller ikke vanlig at Rom-foreldre sender sine barn i barnehagen. Konsekvensen av dette er at barna ikke erverver seg nok norskkunnskaper til å kunne klare å begynne på skolen på lik linje med andre barn.

Gjennom vårt arbeid i prosjektet ***En plass i samfunnet – også for meg*** har vi oppnådd et tett kontaktnett med flere alenemødre og deres barn. Vi har foretatt et grundig oppfølgingsarbeid når det gjelder disse kvinnenes bosituasjon, økonomi og barnas skolegang. I dette oppfølgingsarbeidet har kontakten og samarbeidet med de ulike offentlige instansene som har med disse familiene å gjøre vært av avgjørende betydning. Vi har sett at dette samarbeidet har gitt gode resultater og at kvinnene og deres barn har fått en mer stabil livssituasjon.

Slike positive erfaringer ønsker vi nå å bygge videre på, og vi ser behovet for en mer omfattende og kontinuerlig oppfølging av disse kvinnene og deres barn. Det er også viktig at spesielt tilpassede tiltak blir iverksatt for å sikre kontinuiteten i familienes situasjon og ikke minst i barnas skolegang.

Fokus på satsingsområder

I dette prosjektet vil vi rette fokus på områder som berører kvinner og barn spesielt:

Bekjempelse av analfabetisme – grunnskole for barn

Bekjempelse av analfabetisme – voksenopplæring for Rom-kvinner

Arbeid for å bedre kvinnenes livssituasjon

Målgruppen

Kvinnene lever av trygd og/eller sosialhjelp. To av kvinnene bor i kommunale boliger, en bor i borettslagsleilighet, mens resten leier på det private

leiemarkedet. De har liten eller ingen skolegang. Flere av de sliter med økonomiske problemer. Felles for de er også betydelige helseplager som har rot i ekteskapsinngåelse i svært tidlig alder, flere barnefødsler og en ustabil og prekær tilværelse.

Målsetninger

Når det gjelder barna i barnehagealder, vil vi satse på at disse barna begynner i barnehage. Det vil da være nødvendig at de får gratis barnehageplass slik at de kan tilegne seg norsk og være rustet til å begynne i grunnskolen.

Alfabetiseringen av mødrene er også av størst betydning, ikke bare for å styrke deres stilling, men også for at de skal kunne hjelpe sine barn gjennom grunnskolen.

Tiltak

1. Permanent bosted

2. Gratis SFO/barnehage

SFO er en viktig og nødvendig ordning for barna i dette prosjektet. Ikke bare vil de kunne få hjelp med skolearbeidet, noe deres mødre i dag ikke er i stand til, men også deres sosiale nettverk vil kunne bli styrket. Flere av disse barna er svake i norsk og har derfor et stort behov for å være i kontakt med andre norsktalende barn utover skoletiden.

Rom har ingen tradisjon med å sende barna i barnehagen. Kvinnene i dette prosjektet har imidlertid uttrykt ønske om at deres barn skal kunne gå i barnehagen mens de selv får undervisning. Det vil her kunne dreie seg om halvdagsplasser tre ganger i uken (se punkt 4). Som nevnt tidligere er barnehagen særdeles viktig for at barna skal kunne være godt rustet når de begynner på skolen.

3. Kontinuitet i skolen

For enkelte barn i dette prosjektet kan det også være nødvendig med skoleskyss. Det dreier seg her om 3-4 skoler som alle befinner seg i Indre Oslo Øst. Det høye skolefraværet medfører selvfølgelig at disse barna mister verdifull undervisning og ligger langt etter på alle fag. De eldste barna sier selv at "det er flaut å komme på skolen og ikke kunne noen ting". I noen tilfeller vi kjenner til bidrar dette til at barna slutter helt å gå på skolen – og det uten at noen reagerer! Det er her nødvendig med et tilpasset undervisningsopplegg for disse barna med mye fravær og som opplever store vanskeligheter med å følge undervisningen. For de som er for gamle til å gå på SFO vil det også være nødvendig med ekstra leksehjelp.

4. Alfabetisering av kvinnene

Et slikt undervisningsopplegg vil også kunne gi kvinnene noe de lenge har etterlyst, nemlig en møteplass hvor de kan være sammen.

Forutsetninger for gjennomføringen av prosjektet:

1. SFO og barnehage må være gratis

2. Ressurser i skolen til tilpasset undervisning og leksehjelp

3. Vekketjeneste – miljøarbeidere for vekking av barna

4. Skoleskyss i tilfeller der det er nødvendig

5. Lokalitet for undervisning av kvinnene

6. Undervisningspersonale

SEIF´s arbeid som prosjektleder

Rekruttering av kvinnene og barna som skal delta i prosjektet

Oppfølging av kvinnene og barna

Mellomledd mellom kvinnene, barna og de offentlige instanser

Temadager og innledere

SEIF´s rolle som pådriver

Årlige rapporter